

φοι καὶ φιλόλογοι. Μέγα πλῆθος λογίων καὶ συγγραφέων, ποιητῶν καὶ ποιητριῶν, πεζογράφων συγγραφέων, μυθιστοριογράφων, διηγηματογράφων ἐκ τοῦ ἀγῶνος τοῦ ἑλληνικοῦ λαμβανόντων τὰς ἐμπνεύσεις καὶ τὰς ὑποθέσεις τῶν ἔργων αὐτῶν, ἔπειτα ἡμερηίδες, περιοδικά, ὁ ἡμερησίος καὶ ὁ περιοδικὸς τύπος καὶ πλῆθος καθ' ἡμέραν ἐκδιδόμενων ἐν βιβλιοθήκῃς πραγματειῶν διειρημένων ἄσβεστον καὶ φλογερὸν τὸ πῦρ τοῦ φιλελληνισμοῦ. Οὕτω δὲ παρήχθη ὁλόκληρος νέα γραμματεία Γερμανική, τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα ἔχουσα ὑπόθεσιν κατὰ τρόπον μοναδικὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν γραμμάτων.

«Ὁ ἐνθουσιασμὸς οὗτος ὁ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐξεγερθεὶς ἐν Γερμανίᾳ τῷ 1821, λέγει ὁ Γάλλος Gaston Caminade, ὑπῆρξεν αἰσθηματὶαν περίπλοκον, ὡς προῖον τριῶν μεγάλων δυνάμεων: παθῶν πολιτικῶν, πίστεως θρησκευτικῆς, λατρείας καλαισθητικῆς ἰδεώδους. Ὁ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ φιλελληνισμὸς ἐμφανίζεται ὅτε μὲν ὡς ἐπεισόδιον τῆς ἱστορίας τοῦ ἐλευθέρου φιλελληνικοῦ δρυμάτος, ὅτε δὲ ὡς δρυμμα ἀκραιφνῶς φιλολογικόν. Ὅτε μὲν ἐν τῇ ψυχῇ τῶν Γερμανῶν φιλελλήνων μαντεύει τις τὰς δονήσεις παθῶν πολιτικῶν, αἵτινα μετὰ τὰς δοκιμασίας τοῦ 1813 καὶ τὰς ἀπογοιτεύσεις, αἵτινες παρηκολούθησαν τὴν νύκην, ἀνύθουν τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα. Ἐνίοτε δὲ τοῦναντίον τὸ πρὸς τὸν «ἱερὸν ἀγῶνα» διαφέρων φαίνεται εἰρηνικώτερον, νοερώτερον ἢ μὴ μᾶλλον περισκεμμένον. Ἡδύνατό τις νὰ ὀνομάσῃ τὸ αἶσθημα τοῦτο προσδοκίαν καὶ συμπάθειαν φιλοπράγμονα πνεύματος ἐξεγειρομένου ὑπὸ γοητείας τοῦ ὀνόματος «Ἑλλάς», ἔτι δὲ μᾶλλον ἐνθουσιασμὸν γενναῖον τῆς καρδίας, ἐξεγειρόμενον ὑπὸ τῶν παθημάτων καὶ ὑπὸ τῆς ὑπερηφάνου ἐπαναστάσεως ἐνὸς λαοῦ. Ἄλλὰ πάντα ταῦτα τὰ δρυμματα μινύμενα πρὸς ἄλληλα ἀποτελοῦσι χεῖμαρρον ἀνάθεκτον καὶ ἰσχυρόν». Πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ αὐτοῦ ὁ Γάλλος συγγραφεὺς ἀναφέρει τὰ γραφόμενα ἐν τῷ «Νεκρικῷ διαλόγῳ (Totengespräch)» τοῦ Μονάρχου κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως τῆς ἑλληνικῆς: «Πάντα τὰ κόμματα ἐνοῦνται ἐν τῷ αὐτῷ ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος διαφέροντι. Αἱ εὐσεβεῖς ψυχαὶ παρορμῶνται ὑπὸ τῆς θρησκείας καὶ τοῦ χριστιανικοῦ αἰσθήματος, τὰ πεφωτισμένα πνεύματα ὑπὸ ἀναμνήσεων κλασικῶν, οἱ φιλελεύθεροι ὑφ' ἧς κατέχονται ἐλπίδος περὶ μελλουσῶν δημοκρατιῶν καὶ τῆς μελλούσης δημοκρατίας τῆς Εὐρώπης». Καὶ ἐν ταύταις μὲν ταῖς γνώμαις τοῦ Γάλλου συγγραφέως ὑπάρχει τις πάντως ἀλήθεια μονομερῆς. Ἄλλ' ὁ Γάλλος οὗτος μαρτυρεῖ ἄγνωιαν αὐτοῦ περὶ

τε τοῦ βαθυτέρου χαρακτήρος τοῦ Γερμανικοῦ φιλελληνισμοῦ δταν λέγει: «Ὁ φιλελληνισμὸς ὑπῆρξεν ἀπλοῦν πρόσχημα. Οἱ ὕμνοι οἱ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἔνθα ἡ λέξις ἐλευθερία φρικάζει εἰς τὸ τέλος ἐκάστου στίχου, ἐνοοῦντο ὑπὸ παντὸς κόμματος προοδευτικοῦ, ὡς τις ἡχὴ ζῶσα τῆς Γερμανικῆς συνειδήσεως». Πρὸς ἀναίρεσιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν τὸ γεγονός ὅτι ἐν Γερμανίᾳ οὐχὶ ἀπλῶς οἱ φιλελεύθεροι ἠσθάνοντο ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄκροι συντηρητικοὶ καὶ ἀπολυταρχικοί. Ἀπολυταρχικὸς ἦν ὁ μέγιστος τῶν φιλελλήνων βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος, ὡς ἀπολυταρχικώτατος ἦτο καὶ ὁ διάδοχος τοῦ Πρωσσοῦ θρόνου. Ὁ διάσημος Στάιν, ὁ Γάγγερν, ὁ Νεϊβουρ, ἦσαν ἄνδρες ἰσχυροὶ πλῆσιέστατα ἡγεμόνων καὶ αὐλῶν. Ὁ Γερμανικὸς φιλελληνισμὸς εἶχε πάντα τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα αὐτοτελοῦς αἰσθήματος συμπαθείας ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ, αἰσθήματος ἀπ' αἰῶνων, ὡς εἶδομεν, ἀναπτυσσομένου πάντα δέ, ὅσα ἀναφέρει ὁ Caminade ὡς ἀποτελοῦντα συστατικὰ συνθέτου καὶ περιπλόκου αἰσθήματος, ἦσαν αἰσθήματα συνεφεκνόμενα ὑπὸ τοῦ πρῶτου καὶ οὐσιώδους καὶ αὐτοτελοῦς αἰσθήματος καὶ ἐνισχύοντα αὐτό, οὕτω δὲ ἐξηγητέον καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Caminade ἀναφερόμενον τοῦ Γερμανοῦ φιλέλληνοσ Iken, ἐν τῷ ποιηματίῳ αὐτοῦ, «Ἑλληνίῳ» (Hellenion) λόγιον: «Ἡμεῖς οἱ Γερμανοὶ ἐν τοῖς Ἑλλήσιν ὀρῶμεν τὴν ἰδίαν ἡμῶν εἰκόνα καὶ τὸ ἡμέτερον πνεῦμα, ὡς ἐξ ὀρμεμφύτου καὶ ἀφανῶς πως, ἐπαναφέρεται τὸν χρόνον τῆς ἀπὸ τοῦ Γαλλικοῦ ζυγοῦ ἐλευθερώσεως ἡμῶν. Ὁ πολιτειολόγος δὲν δύναται νὰ βλέπῃ ἄνευ αἰσθήματος πόθου συγκροτουμένης αἰθῆς τὰς Ἀμφικτυονίας καὶ τὰς πολιτείας τὰς ἑλληνικὰς συνερχομένας καὶ διασκεπτομένας περὶ τῶν συμφερόντων τῶν Ἑλλήνων» καὶ ἤδη νομίζει ὅτι ἀκούει (ὁ πολιτειολόγος) τοὺς ἁρμονικοὺς λόγους νέου Δημοσθένους, Αἰσχίνου καὶ Ἰσοκράτους». Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ σταθερότης καὶ διάρκεια τοῦ Γερμανικοῦ φιλελληνισμοῦ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ ἀγῶνος, μαρτυρεῖ, ὅτι οὐχὶ παροδικὸς τις ἐνθουσιασμὸς, ἀλλὰ συνειδητὸς λαμπρῶς πεφωτισμένη καὶ αἰσθημα βιβθῶς ἐρριζωμένον ἐν τῇ τοιαύτῃ συνειδήσει ὑπῆρξεν τὰ κύρια γενεσιουργὰ αἵτια τοῦ φιλελληνισμοῦ τούτου, οὗ διαπρεπεῖς ἀντιπρόσωποι ὑπῆρξαν οἱ διαπρεπέστεροι τῶν μεγάλων ἀνδρῶν καὶ τῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας¹. Ἄλλ' ὡς εἴρη-

¹ Οἱ φιλελληνικώτατοι τῶν ἡγεμόνων καὶ ἡγεμονοπαίδων τῆς Γερμανίας εἶνε, πλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου Α', ὁ βασιλεὺς τῆς Βυρτεμβέργης Γουλιέλμος Α', ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας Φρειδερίκος Γουλιέλμος Γ' καὶ ὁ υἱὸς καὶ ἐπίδοξος διάδοχος αὐτοῦ Φρειδερίκος Γουλιέλμος.